

RASEBORGS YPPERSTA FÖRSVARSANORDNINGAR

Ruinerna av Raseborg ligger i det finska Nyland inom staden Ekenäs område sydväst från järnvägsknutpunkten Karis. Borgen påträffas tidigast såsom grundad av Bo Jonsson Grip under senare hälften av 1300-talet, men med stöd av vissa byggnadstekniska detaljer vill man förskjuta dess tillblivelse längre bakåt i tiden, varför Bo Jonsson endast skulle ha restaurerat en äldre redan befintlig anläggning.

Borgens aktiva tid upphörde 1553 då dess lösöre förflyttades till Stockholm och det nyanlagda Helsingfors. I något skede efter detta årtal har borgen härjats av eld, vilket definitivt gjorde den till en öde och oboelig anläggning.

Borgen är uppförd på en klippa som ligger 11 m högre än havsytan idag. Den har under olika perioder försetts med förborgar av varierande plan. C 20 m öster om borgen på en 6 m hög klippa uppfördes senare en grupp ekonomibyggnader; i något skede har huvudingången förlagts över denna klippa som förbundits med ett arrangemang med en bro.

Kring borgen och den östra klippan har i försvarssyfte byggts två parallella system av förpålningar. Även i den s k "gamla vallgraven" mellan borgen och den östra klippan har förpålningar påträffats.

I "Berättelser öfver Finlands Fornlemningar," utgiven av Finska Fornminnesföreningen år 1879 relateras en vallgrav som omgivit borgen. Där återges även en skiss från 1867 av C Mellert, visande borgen och den omgivande vallgraven. Även arkitekten M Schjerfbeck, som under 1890-talet ledde restaureringsarbeten här, beskriver vallgraven tämligen noggrant i text och skisser. I senare artiklar återkommer regelbundet föreställningar om av många pårader förstärkta men nu torra gravar; ännu idag kan väster och sydväst om borgen iakttagas en c 60 cm djup och 4-6 m bred fördjupning i marken. Enligt Scherfbeck skulle systemet av vattengravar ha fullständigats av en fördämning i ån, med uppgift att förse gravarna med vatten.

Under utförda grävningar har man inte funnit avgörande bevis för existensen av ett gravsystem förstärkt med träpålar, inte ens i svackan mellan borgen och den östra kullen. I samband med de omgivande påraderna i andra riktningar, med undantag av i väster och sydväst kan spår i form av fördjupningar inte iakttagas. Trots allt omges borgen och den östra kullen enligt påvisbara rester, av två separata ställvis täta förpålningar; möjligen även i den f n "västra vallgraven" där påraden tydligen inte har känning till randstenarna utan drar fram mera i mitten av fåran. Dessa förpålningar har tidigare ansetts vara romantiska 1800-talsrekonstruktioner, särskilt som de ställvis nordost och nord om borgen är synliga som 30-140 cm höga pårader på avsnitt som är tiotals meter långa. Men C-14 prover tagna på pålarnas virke daterar dem till 1400- och 1500-tal

och därmed till borgens aktiva tid.

Man fäster sig särskilt vid pålarnas mängd. De drar fram i obestämda stråk om 4-5 pålar i klump. För att binda en gravbrink borde en enda pålråd vara tillräcklig.

Om nu pålningens totala täthet kring borgen överensstämmt med de nu observerbara avsnitt bör antalet ha uppgått till minst 9.500. Ett troligare antal är dock över 17.000 med en diameter från 6-28 cm, medeltjocklek på 9-12 cm. De längsta pålar som påträffats är över 160 cm långa.

De som observerats vid fördämningen på åns botten har troligen varit minst 3 m långa, men den ursprungliga max.längden är omöjlig att fastställa.

Uppfattningen om vallgravar förändras också genom ett studium av områdets terrängförhållanden under de århundraden borgen nyttjades, 1300- till 1500-talen. Den årliga landhöjningen inom området är 3,6 mm varför under 1380-talet den äng som nu omger borgen varit en vik med ett djup av 100-150 cm, ännu under 1550-talet var vattendjupet 40-90 cm. Dessa siffror har räknats från nuvarande marknivå. Vattendjupet måste m a o denna tid ha varit än större. Åns avlagringar och förmultningsprocesserna har sedan accelererat landhöjningen med tiotals centimetrar.

Vallgravarna måste på dessa grunder utmönstras. Även de högsta punkterna på sådana vallgravar skulle ha legat 1/2 m under vattnet c 1550. Ännu vid denna tid var viken på alla sidor minst 25 men huvudsakligen c 40-70 m bred. En möjlig tidpunkt för anläggningen av förpålningarna är året 1465, eller något senare, så den landsflyktige Karl Knutsson uppehöll sig på Raseborg(1465-67) och då man vet att försvaret förstärktes.

Det är även att observera att omkring 1465 det borgen omgivande vattenområdet i vissmån var segelbart för tidens grundgående farkoster, varför borgen varit i behov av försvarsanläggningar med syftet att hålla en fiende borta från murarnas omöjliga närhet.

Man har t v inte kunnat sluta sig till om pålarna ursprungligen höjt sig över vattenytan och i så fall hur mycket. I alla händelser bör de här beskrivna förpålningarna snarast uppfattas som sjöfartshinder. En sådan uppfattning får ytterligare stöd i en nyligen funnen pålning som sträcker sig halvvägs ut i åns nuvarande fåra.

Möjligen har Schjerfbeck avsett denna pålråd när han nämner den damm med uppgift att hålla vatten stående i gravsystemet.

Då i verkligheten salt vatten omgav borgen ännu under 1550-talet, och då Raseborgs å är en obetydlig, och sakta framflytande bäck, kan teorin om en fördämning lämnas åt sitt öde. Däremot kan förpålningen i åns nuvarande fåra ha varit en effektiv sjöfartsspärr, som tillätit borgen kontrollera alla passerande- redan under järnålder var vattendraget en viktig förbindelseled till ett senare uttorkat sjösystem långt från kusten.

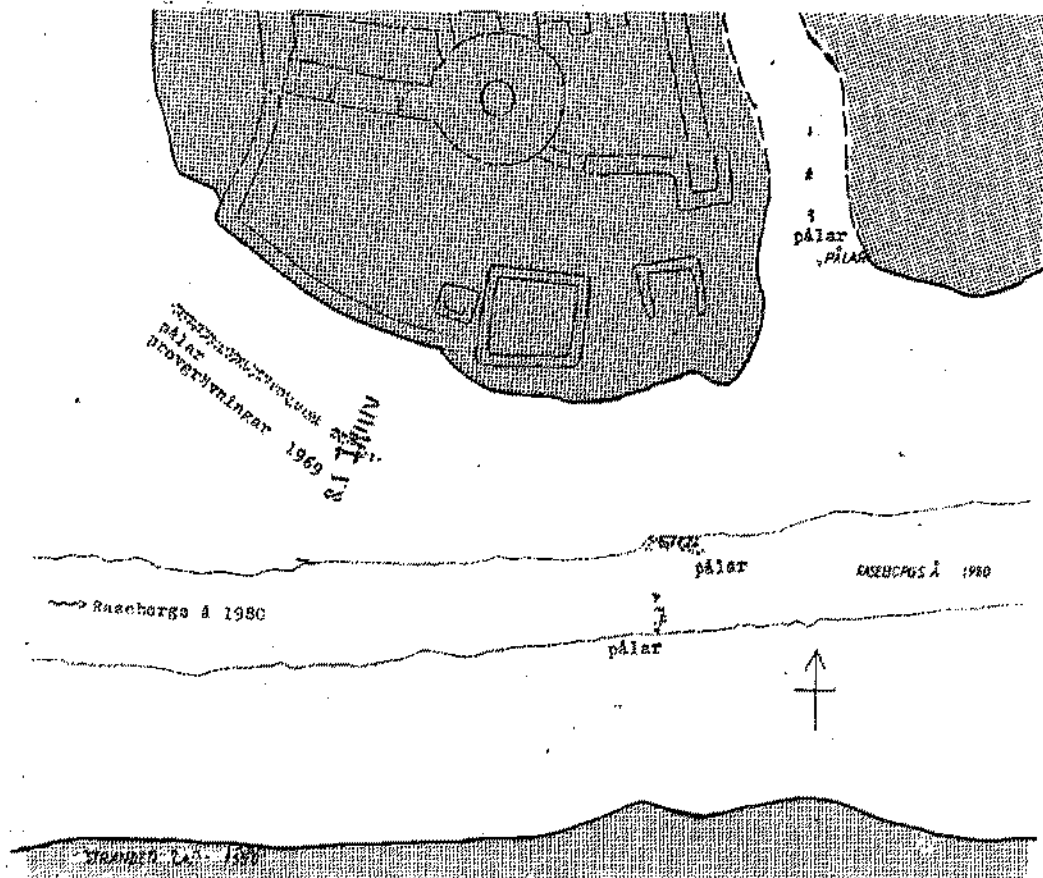
Vi har redan konstaterat, att under 1550-talet den sk vallgraven på borgens västra och sydvästra sida legat under vatten. Där kan emellertid en tydlig långsträckt fördjupning iakttagas. Saken får sin förklaring däri att under åren 1936-38 jordmassor från borgens inre lagts upp längs, som man då trodde, gravens intorkade fåra i syfte att göra terrängavsnittet torrare. Vid denna tid fanns möjligen vissa rester av pålraderna synliga, vilka antytt spärrarnas riktning. Pålarna har troligen gått c 50-100 cm innanför den nuvarande, under åren 1936-38, upplagda kanten. Tills vidare har man endast observerat obestämda antydningar om en pålrad intill den nämnda fåran, men någon systematisk undersökning har ännu ej utförts på platsen.

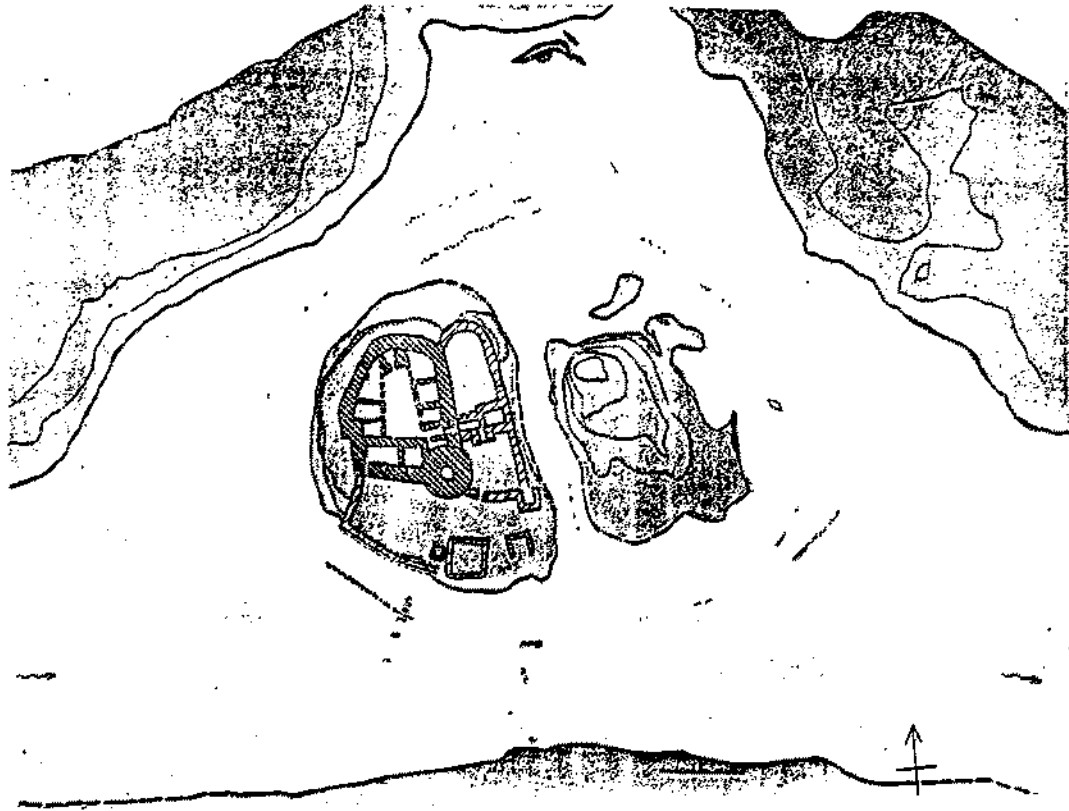
Liknande i försvarssyfte utförda förpålningar är kända även från andra platser, men de vid Raseborg påträffade är på grund av sitt relativt goda skick och sin betydande omfattning särskilt intressanta. De ger möjlighet att efter systematiskt arbete rekonstruera bilden av de yttersta spärrarna kring en senmedeltida vattenborg.

Harry Alopæus
Helsingfors

Apropå pålverk-jfr Medd/MAS nr 3/79 s 15. Red anm.

Liknande anläggningar som vid Raseborg har även påträffats nyligen av förf vid Kastelholms slott på Åland.

Raseborgs slottsvik och de till 1980 upptäckta pälverken. Kartor efter Harry Alopæus. Strandlinjen överensstämmer ungefär med den aktuella omkring 1550.